

ІННОВАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ОБ'ЄКТ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

©Штефан Л.В.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора

Штефан Людмила Володимирівна: ORCID:0000-0002-9910-5499; lvshstefan@gmail.com; доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна.

Ринкові відносини, в яких задіяна й освіта, вимагають дотримання нею відповідних вимог існування. Однією з таких виступає конкурентоспроможність закладу вищої освіти на ринку праці. Для доведення рівня освітніх послуг до рівня сучасних вимог заклад вищої освіти повинен мати відповідне інноваційне середовище. У статті проведено аналіз термінологічного поля дослідження через визначення сутності понять «конкурентоспроможність закладу вищої освіти» та «інноваційне середовище». З позиції системного підходу розглянуто та конкретизовано зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на конкурентоспроможність інноваційного середовища закладу освіти. Серед зовнішніх факторів виділяються засоби державного впливу, які визначають правила діяльності суб'єкта на національному та світовому ринках; характеристики самого ринку діяльності; діяльність державних та недержавних інститутів; діяльність політичних партій, рухів, блоків, які формують соціально-політичні обставини в країні. Внутрішні фактори визначаються маркетинговим, фінансово-економічним, кадровим потенціалами; ефективністю реклами; матеріально-технічним забезпеченням та іншими можливостями, які утворюють стратегічний потенціал закладу.

Розглянуто матрицю порівняльного аналізу основних показників його діяльності як одного зі способів оцінки конкурентоздатності інноваційного середовища. Спосіб полягає у визначенні методом експертних оцінок цих показників та критичному аналізі їх відповідно до умов навчальних закладів, які конкурують на ринку освітніх послуг поміж собою. При цьому чітко визначаються позиції, за якими заклад вищої освіти відстає від конкурентів. Проведено паралель між конкурентоспроможністю закладу вищої освіти та якістю професійної підготовки фахівців. Зроблено припущення, що для реалізації вимог менеджменту якості слід скористатись моделлю потрійної спіралі. Сутність потрійної спіралі полягає в тісній взаємодії університету, влади і бізнесу. Застосування такого підходу допоможе закладу вищої освіти вирішити питання формування конкурентоспроможного інноваційного середовища.

Ключові слова: заклад вищої освіти, інноваційне середовище, зовнішні та внутрішні фактори конкурентоспроможності, конкурентоспроможність, матриця порівняльного аналізу, модель потрійної спіралі.

Штефан Л.В. «Иновационная среда современного учреждения высшего образования как объект конкурентоспособности».

Рыночные отношения, в которых задействовано и образование, требуют соблюдения им соответствующих требований существования. Одним из таких выступает конкурентоспособность учреждения высшего образования на рынке труда. Для доведения уровня образовательных услуг до уровня современных требований учреждение высшего образования должно иметь соответствующую инновационную среду. В статье проведен анализ терминологического поля исследования через определение сущности понятий «конкурентоспособность учреждения высшего образования» и «инновационная среда». С позиции системного подхода рассмотрены и конкретизированы внешние и внутренние факторы, влияющие на конкурентоспособность инновационной среды учебного заведения. Среди внешних факторов выделяются средства государственного влияния, которые определяют правила деятельности субъекта на национальном и мировом рынках; характеристики самого рынка деятельности; деятельность государственных и негосударственных институтов; деятельность политических партий, движений, блоков, формирующих социально-политические обстоятельства в стране. Внутренние факторы определяются маркетинговым, финансово-экономическим, кадровым потенціалами; эффективностью рекламы; материально-техническим обеспечением и другими возможностями, которые образуют стратегический потенциал учреждения.

СТРАТЕГІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТИ

Рассмотрена матрица сравнительного анализа основных показателей его деятельности как одного из способов оценки конкурентоспособности инновационной среды. Способ заключается в определении методом экспертных оценок этих показателей и критическом анализе их в соответствии с условиями учебных заведений, которые конкурируют на рынке образовательных услуг между собой. При этом четко определяются позиции, по которым учреждение высшего образования отстает от конкурентов. Проведена параллель между конкурентоспособностью учреждения высшего образования и качеством профессиональной подготовки специалистов. Сделано предположение, что для реализации требований менеджмента качества следует воспользоваться моделью тройной спирали. Сущность тройной спирали заключается в тесном взаимодействии университета, власти и бизнеса. Применение такого подхода поможет учреждениям высшего образования решить вопрос формирования конкурентоспособной инновационной среды.

Ключевые слова: учреждение высшего образования, инновационная среда, внешние и внутренние факторы конкурентоспособности, конкурентоспособность, матрица сравнительного анализа, модель тройной спирали.

L. Shtefan "Innovative environment of a modern higher education institution as an object of competitiveness".

Market relations, in which education is also involved, require that they comply with the relevant demands of existence. One of these is the competitiveness of higher education institutions in the labor market. To bring the level of educational services to the level of modern requirements, a higher education institution must have an appropriate innovative environment. The article analyzes the terminological research field through the definition of the essence of the concepts «competitiveness of a higher education institution» and «innovative environment». From a position of a systematic approach, external and internal factors affecting the competitiveness of the innovative environment of an educational institution are considered and specified. Among the external factors are the means of state influence, which determine the rules of the entity in the national and world markets; characteristics of the market itself; activity of state and non-state institutions; activities of political parties, movements, blocs that shape socio-political circumstances in the country. Internal factors are determined by marketing, financial and economic, and personnel potential; advertising effectiveness; material and technical support, and other opportunities that form the strategic potential of an institution.

The matrix of comparative analysis of the main indicators of its activity is considered as one of the ways to assess the competitiveness of the innovation environment. The way implies that these indicators are identified by means of the expert assessment method and critically analyzed in accordance with the environment of educational institutions that compete in the market of educational services among themselves. At the same time, the positions on which higher education institutions might lag behind are clearly defined. A parallel is drawn between the competitiveness of higher education institutions and the quality of professional training of specialists. The assumption is made that in order to meet quality management requirements one should use the triple helix model. The concept of the triple helix model is the close interaction of the university, government and business. The application of this approach will help higher education institutions to resolve the issue of creating a competitive innovation environment.

Keywords: higher education institution, innovative environment, external and internal factors of competitiveness, competitiveness, comparative analysis matrix, triple helix model.

Постановка проблеми. Інтеграції України у світовий економічний простір визначає нові пріоритети в оновленні національної системи освіти. Одним з головних з них виступає якість освіти. Ці питання чітко означені визначених у законодавчо-нормативних актах її розвитку, а саме у Законах «Про освіту», «Про вищу освіту», проєкті «Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010-2020 р.)» та інших. Саме якість стає головним показником результативності функціонування закладу вищої освіти (ЗВО) та критерієм його конкурентоздатності. Для доведення рівня

освітніх послуг до рівня сучасних вимог ЗВО повинен мати відповідне інноваційне середовище. Однак на сьогодні існує суперечність між зовнішніми вимогами щодо формування інноваційного середовища ЗВО як об'єкта його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг і станом розробки методологічних підходів до вирішення цього завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що останнім часом увага науковців усе частіше концентрується на формуванні середовищних умов в освіті (З. Абасов, О. Романовський, В. Кулешова,

СТРАТЕГІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТИ

Е. Лапп, Е. Скибицький, Е. Шипілова, В. Ясвін та інші).

Специфіку інноваційного середовища закладів вищої освіти досліджують О. Артюхіна, В. Воронцова, І. Захарова, Р. Зохіна, А. Іванова, Р. Кассіна, А. Михайлов, І. Палашева, М. Чистоклетов, О. Шевяков, Я. Чернишов та інші. Серед вчених, які вивчають питання конкурентоздатності ЗВО Л. Безтелесна, Е. Безгласна, К. Воробйова, Н. Зінчук, А. Іванченко, К. Кравченко, І. Либак, І. Лошенко, Е. Печерська, Ю. Чаусова та інші. Однак проблеми створення сучасного інноваційного середовища ЗВО потребують подальшого дослідження з позиції їх конкурентоспроможності.

Постановка завдання. Завдання статті полягає в аналізі інноваційного середовища сучасного закладу вищої освіти як об'єкта конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. Ринкові відносини, в яких задіяна й освіта, ставлять перед нею нові вимоги існування. Однією з таких виступає конкурентоспроможність закладу вищої освіти на ринку праці, межі якого зараз значно розширились. Визначимось з суттю цього поняття. В. Адольф вважає, що конкурентоспроможність виступає «інтегральним показником якості освіти, яка розуміється через співвідношення цілей та результатів освіти» [1, с.77]. Але більшість вчених значно розширюють межі розуміння цього поняття. Так, Л. Прус визначає конкурентоспроможність ЗВО як здатність найбільшою мірою з погляду ціни, якості та асортименту задовольняти наявні та формувати майбутні потреби споживачів на конкретному ринку освітніх послуг у певний проміжок часу, забезпечуючи при цьому суспільну спрямованість і власний стійкий розвиток за рахунок конкурентних переваг [9]. Ще ширше розуміє це поняття І. Романова, яка стверджує, що конкурентоспроможність ЗВО – це характеристика вищого закладу освіти, що визначає долю релевантного ринку освітніх послуг, яка належить даному вишу і можливість протистояти перерозподілу цього ринку на користь інших суб'єктів [11, с.61]. Найбільш чітко конкретизує напрями конкурентоспроможності вишу Р. Фатхутдінов, стверджуючи, що під нею слід розуміти його здатність [14, с.37]:

- 1) здійснювати підготовку конкурентоспроможних фахівців;
- 2) розробляти конкурентоспроможні новачі в цій сфері;

- 3) вести ефективну відтворювальну політику у всіх сферах своєї діяльності

Автор статті додержується розуміння суті конкурентоспроможності ЗВО, яке наводить К. Кравченко, яка наголошує, що це здатність пристосовуватися до потреб замовників, постійно розвиваючись у розробленій стратегії та місії, враховуючи тенденції конкретного сегмента освітнього ринку, спираючись на ефективне використання наявних ресурсів та довгострокову співпрацю з партнерами [5]. Такий підхід дозволить вищому закладу освіти пропонувати конкурентоспроможні освітні програми, які будуть орієнтовані на потреби та вимоги роботодавців, підвищуючи тим самим конкурентоспроможність його випускників на ринку праці та посилюючи його конкурентоспроможність.

Визначимось з розумінням суті інноваційного середовища закладу освіти. Н. Разіна розглядає його як комплекс взаємопов'язаних умов, які забезпечують освіту людини, формування особистості педагога з інноваційно-творчим мисленням, його професійну компетентність [10]. Більш точно визначення цього поняття надали дослідники О. Шапран Ю. Шапран, які розуміють його як «педагогічно доцільно організований простір життєдіяльності, який сприяє розвитку інноваційного ресурсу особистості; інтегрований засіб накопичення і реалізації інноваційного потенціалу навчального закладу [17, с.110]. Інноваційне середовище структурно складається із трьох взаємопов'язаних компонентів: суб'єктно-ресурсного, матеріально-технічного та ідейно-технологічного. При цьому суб'єктно-ресурсний компонент включає суб'єктів освітнього середовища (студентів, викладачів) та умови здійснення їх суб'єкт-суб'єктної взаємодії; матеріально-технічний компонент відповідає за забезпеченість відповідним стандартним обладнанням, а ідейно-технологічний – визначає нормативні методики та технології досягнення прогнозованих результатів у навчанні [6, с.74].

Аналіз літературних джерел дозволив встановити, що за способом впливу на конкурентоспроможність закладів освіти виділяють дві групи чинників: керовані і некеровані (табл. 1). Некеровані чинники відображають сукупність умов, на які заклад вплинути не може і до яких змушений адаптуватися, а керовані – це чинники, за допомогою яких освітня установа сама формує свою конкурентоспроможність в умовах ринку освітніх послуг та ринку праці [2, с.148].

СТРАТЕГІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТИ

Наведені чинники значною мірою впливають на підходи до формування інноваційного середовища ЗВО. Концептуальні підходи щодо обґрунтування цього середовища як одного з факторів конкурентної боротьби на ринку освітніх послуг, ми будували на підходах лауреата Нобелівської премії з економіки (1974 р.) Фрідріха фон Хайека. Вчений приділяє значну увагу питанням конкуренції, яку він розглядає як канал, що дозволяє координувати діяльність внутрішнім чином, уникаючи насильницького втручання [15, с.133]. Конкуренція, за його теорією, виступає тим принципом побудови складної системи, який дозволяє «досягати справжньої координації» [15, с.133]. Система лише тоді буде розвиватись і самоорганізовуватись, коли вона знаходитиметься у стані децентралізації з боку владних структур і вільно вирішуватиме напрями найбільш ефективної розбудови. Для координації у цьому складному середовищі Ф. Хайек пропонує використовувати систему цін, яку розглядає як «безособовий механізм передачі інформації» [15, с.140]. Таким чином, розробивши конкурентне поле цінової політики ЗВО, керівництво закладу повинне провести його аналіз та порівняти свої можливості щодо цінової політики з іншими навчальними закладами з тим, щоб з'ясувати шляхи подальшого розвитку. Головним при цьому є свобода вибору, незаангажованість, оскільки «ніхто не знає, яка лінія розвитку може виявитись перспективною ... . Ми повинні завжди залишати шанс для таких напрямів розвитку, які неможливо наперед передбачити» [15, с.141]. У цьому ми вбачаємо ключ для

пошуку шляхів існування ЗВО в умовах сучасного конкурентного середовища. Ці можливості необхідно знайти й у самому середовищі через реалізацію процесів самоорганізації. Можна стверджувати, що Ф. Хайек пропонує і засіб вирішення проблеми – вільний вибір мети розвитку закладу освіти, оскільки порядок «може існувати без примусу і наказів – так званий порядок, що самоорганізується, або спонтанний порядок» [16, с.263].

Серед системи факторів, що впливають на конкурентоспроможність інноваційного середовища ЗВО, виділяють зовнішні та внутрішні, які розглядаються з позиції системного підходу. Зовнішні фактори, на думку Н. Яшина, визначаються як вхідні і такі, що формуються зовнішнім середовищем та зворотними зв'язками. А. Голік серед зовнішніх факторів виділяє наступні групи: засоби державного впливу, які визначають правила діяльності суб'єкта на національному та світовому ринках; характеристики самого ринку діяльності; діяльність державних та недержавних інститутів; діяльність політичних партій, рухів, блоків, які формують соціально-політичні обставини в країні [3]. Заглиблюючись в аналіз зовнішніх факторів, що впливають на діяльність закладів вищої освіти, вона виділяє рівень макросередовища (соціально-політичні, економічні, нормативно-правові фактори) та регіонального (економічні, соціально-демографічні, структурні, організаційні). Робота з узагальнення підходів щодо аналізу зовнішніх факторів наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Зовнішні фактори впливу на інноваційне середовище закладу вищої освіти

Макрорівень	Мікрорівень
1	2
Законодавчо-правові умови	
Закони, положення, проекти та програми на рівні країни інші законодавчо-правові акти.	Положення, постанови, програми на рівні регіону знаходження ЗВО
Конкуренти	
Навчальні заклади країни, що випускають спеціалістів споріднених спеціальностей	Навчальні заклади та їх філії, що випускають спеціалістів споріднених спеціальностей.
Споживчі	
Ті регіони, галузі, підприємства, окремі особи, що зацікавлені у даній спеціальності.	Ті підприємства, організації, окремі особи, що мають потребу у спеціалістах даної спеціальності
Постачальники	
Регіони, які найчастіше виступають постачальниками абітурієнтів та спеціалістів для освітянської сфери	Школи, ліцеї, професійно-технічні училища, які постачають абітурієнтів для даного навчального закладу; навчальні заклади, які постачають фахівців для організації навчально-виховного процесу; підприємства, співробітники яких активно співпрацюють з ЗВО на освітянській ниві

1	2
Виробничо-економічні умови	
Можливість організації наукової роботи на підприємствах країни, можливість дослідницької роботи по втіленню у практику інноваційної продукції	Наявність виробничої бази для проведення наукової роботи на підприємствах регіону, можливість проведення дослідницьких робіт на підприємствах регіону з метою освоєння інноваційної конкурентоздатної продукції

Внутрішні фактори визначаються маркетинговим, фінансово-економічним, кадровим потенціалами; ефективністю реклами; матеріально-технічним забезпеченням та іншими можливостями, які утворюють стратегічний потенціал закладу

(І. Анософф, В. Кабаков, Е. Шатрова)

Узагальнимо підходи щодо аналізу внутрішніх факторів, що впливають на розбудову інноваційного середовища ЗВО (табл. 2).

Таблиця 2

Внутрішні фактори впливу на інноваційне середовище закладу вищої освіти

№	Фактор	Складові фактору		
		3		
1.	Потенціал персоналу	Професорсько-викладацький склад	Вік	До 30 років
До 55 років				
Кваліфікація			Доктори наук	
			Кандидати наук	
			Підручники	
Видання			Посібники	
			Статті	
			Тези	
Рівень визнання			Академіки	
		Лауреати премій		
		Почесні звання		
Наукові співробітники		Вік	До 35 років	
			До 55 років	
		Кваліфікація	Доктори наук	
			Кандидати наук	
			Монографії	
		Результати роботи	Статті	
			Заявки	
	Патенти			
	Премії			
Дипломи				
Рівень визнання	Лауреати премій			
	Почесні звання			
Інженерний та навчально-вспоміжний персонал	Вік	До 35 років		
		До 50 років		
		До 60 років		
		Старше 60 років		
	Кваліфікація	З вищою освітою		
		З середньою спеціальною освітою		
		З середньою освітою		

1	2	3	
2.	Організаційно-технічне оснащення	Навчальне лабораторне обладнання	
		Комп'ютерна техніка	
		Мультимедійне обладнання	
		Оргтехніка (факси, ксерокси, тощо)	
3.	Площі	Навчальні площі	
		Науково-виробничі площі	
		Площа соціальної інфраструктури (гуртожитки, їдальні, спорткомплекс, профілакторій)	
4.	Дослідно-експериментальна база	Науковий центр	
		Експериментальний завод	
		Науково-технологічний парк	
		Інноваційний центр нових технологій	
		«Технологічне село»	
5.	Інтелектуальний продукт	Пілотні проекти з різних напрямів науково-технічної діяльності	

Одним із найбільш поширених підходів дослідження конкурентоспроможності інноваційного середовища закладу вищої освіти є матричний підхід (І. Анософф, А. Стрикланд, А. Томсон), який полягає у побудові матриці, на осях системи координат якої вказують кількісні характеристики показників, що закладаються в основу визначення конкурентоздатності організації. Так в економіці поширені матриці типу BCG, GE-McKinsey та інші. Крім цього використовуються аналітичний (метод

експертних оцінок), графічний (як спосіб підсилення наочності) та інтегральний (полягає у визначенні певних факторів логічним методом). Одним зі способів оцінки конкурентоздатності інноваційного середовища ЗВО ми розглядаємо матрицю порівняльного аналізу основних показників його діяльності. Спосіб полягає у визначенні методом експертних оцінок цих показників та критичному аналізу їх відповідно до умов діяльності навчальних закладів, які конкурують на ринку освітніх послуг поміж собою (табл. 3).

Таблиця 3

Порівняльна матриця визначення конкурентоздатності інноваційного середовища ЗВО

№ з/п	Показник конкурентоздатності ЗВО	Базовий ЗВО (той, що аналізується)	ЗВО, що порівнюється, № 1 (... № n)	Оцінка стану показника у базовому ЗВО

Конкуренція – явище позитивне, коли мова йде про рушійні сили, які сприяють розвитку ЗВО. Аналіз діяльності закладу освіти на основі запропонованого підходу дозволяє чітко оцінити положення базового (того, що аналізується) закладу освіти послідовно до кожного з конкурентів (ЗВО № 1, № 2 ... № n). При цьому чітко визначаються позиції, за якими він відстає від конкурентів. У подальшому це дозволить провести якісний та кількісний аналіз кожної з них та встановити шляхи їх коригування (наприклад, через розробку локальних програм розвитку).

Інноваційні напрацювання фахівців, що пропонують певні прогресивні зміни в системі

освіти, часто не знаходять втілення через нестачу коштів; неузгодженість дій адміністративних структур; відсутність раціональної системи відбору, апробування та впровадження інновацій в освітній галузі; належного моніторингу отриманих результатів тощо [12, с.69]. Але, як слушно зауважує П. Саух, найважливішим серед усіх причин, що обумовлюють стан сучасної вітчизняної освіти, є недостатнє розуміння серйозності наукового аналізу та рекомендацій фахівців у галузі освіти, недостатня спроможність спрогнозувати освітню ситуацію в Україні відповідно до існуючих показників та здійснити гармонійне оновлення системи освіти загалом [12, с.70].

СТРАТЕГІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТИ

Безумовно, конкурентоздатність ЗВО пов'язана з якістю освіти. У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні наведено такі дані щодо цього питання. Соціологічні дослідження свідчать, що 60 % громадян зазначають погіршення якості освіти, 57 % опитаних вважають, що в країні знижується загальний освітній рівень населення [7, с.7]. Нажаль, ці показники мають негативну тенденцію у часі. Ці дані підтверджують різноманітні міжнародні порівняння, моніторинги, рейтинги. У 20-й ювілейній Доповіді з людського розвитку Програми розвитку ООН зазначалось, що в Україні лише 38 % населення певною мірою задоволено освітньою системою і школами. Натомість, аналогічний відсоток значно вищий в усіх країнах – сусідах України (від 42 % в Росії і 57 % у Білорусі до 60 % в Угорщині та 66 % у Польщі), і ще вищий у розвинених країнах. Наприклад, у країнах «Великої сімки» від 53 % – в Японії і 59 % – в Німеччині до 70 – 71 % – у Канаді, США, Великобританії та Франції.

Ряд вчених, застосовуючи процесний підхід дійшли до висновку, що для «успішного функціонування ЗВО повинен визначити чисельні взаємозв'язані види діяльності, які пов'язані з проектуванням, наданням і вдосконаленням освітніх послуг, що надаються, і здійснювати управління ними» [8, с.75]. Ці ж вчені вважають, що внутрішній нормативний документ для кожного процесу системи менеджменту якості, як правило, повинен описувати наступні позиції [8, с.75]:

- 1) мета процесу, погоджена з цілями і політикою ЗВО;
- 2) ідентифікація процесу, визначення меж;
- 3) відповідальність, тобто визначення власника процесу з відповідними повноваженнями для забезпечення функціонування процесу (якщо потрібний структурний підрозділ, відповідальний процес);
- 4) входи – інформація для перетворення у виходи;
- 5) виходи – результат перетворення входів при реалізації процесу;
- 6) ресурси – засоби для перетворення входів у виходи;
- 7) система показників і критеріїв результативності.

Маємо припущення, що для реалізації такого підходу слід скористатись моделлю потрійної спіралі (Triple Helix Model), яку розроблено співробітником Інституту технологічних, гуманітарних наук і передових технологій (H-STAR) Стенфордського

університету і Бізнес-школи Единбурзького університету (Центр досліджень в галузі підприємництва) Генрі Етцковіцем (Henry Etzkowitz) [4]. Сутність потрійної спіралі полягає в тісній взаємодії університету, влади і бізнесу. Особливість цієї спіралі полягає в тому, що взаємодію цих структур автор розглядає на кожному етапі створення інноваційного продукту. Так на початковому етапі, коли відбувається генерація знань взаємодіють держава і університет, у подальшому у ході трансферу технологій університет співпрацює з бізнесом. На завершальному етапі реалізації інноваційного продукту, тобто під час передачі його на ринок, активно співпрацюють держава та бізнес [4].

Застосування такого підходу допоможе ЗВО вирішити питання формування конкурентоспроможного інноваційного середовища. Тим більше, що уже мають місце напрацювання у цьому напрямі й в освіті. Потрійна спіраль інноваційного розвитку освіти через динаміку відносин навчання, соціалізації і культурації розроблена В. Смирновим. Вчений один із перших звернув увагу на незатребуваність ідеї потрійної спіралі у педагогічній галузі, зокрема у дидактиці та методології сучасної освіти. Він доводить, що наслідком цілеспрямованих інформаційних впливів на того, хто навчається, є три складові освіти, які є взаємозалежними і такими, що доповнюють одна одну. До цих складових він відносить навчання (teaching), соціалізацію (socialization) і культурацію (culturation). Їх взаємозв'язок у процесі розвитку найкращим чином моделюється у вигляді освітньої потрійної спіралі. Динаміка утворення при такому моделюванні полягає в тому, що на початковому етапі навчання взаємодіють навчання і соціалізація. Потім в ході міжособистісної комунікації проявляється взаємодія соціалізації і культурації [13, с.365 – 367]. У підсумку формується «модель генерації інноваційної особистості, що відкриває шлях до придбання та оновлення людиною необхідних їй сьогодні та в осяжному майбутньому професійних знань, формування інтелектуальних особистісних якостей і високого рівня загальної культури [13, с.368]. Таким чином сьогодні активно формується інструментарій для активізації інноваційного середовища ЗВО як гаранта його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Одним із запитів сучасності виступає конкурентоспроможність закладу

СТРАТЕГІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТИ

вищої освіти на ринку праці. Для доведення рівня освітніх послуг до сучасних вимог заклад вищої освіти повинен мати відповідне інноваційне середовище. У ході роботи проведено аналіз термінологічного поля дослідження через визначення сутності понять «конкурентоспроможність закладу вищої освіти» та «інноваційне середовище». З позиції системного підходу розглянуто та конкретизовано зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на конкурентоспроможність закладу освіти. Серед зовнішніх факторів виділяються засоби державного впливу, які визначають правила діяльності суб'єкта на національному та світовому ринках; характеристики самого ринку діяльності; діяльність державних та недержавних інститутів; діяльність політичних партій, рухів, блоків, які формують соціально-політичні обставини в країні. Внутрішні фактори визначаються маркетинговим, фінансово-економічним, кадровим потенціалами; ефективністю реклами; матеріально-технічним забезпеченням та іншими можливостями, які утворюють стратегічний потенціал закладу.

Список використаних джерел

1. Адольф В. Конкурентоспособность – показатель качества ВПО / В. Адольф, И. Степанова // Высшее образование в России. – 2007. – № 6. – С. 77-79.
2. Безтелесна Л. І. Суть та чинники впливу на конкурентоспроможність вищих навчальних закладів / Л. І. Безтелесна, І. А. Либак // Економіка і суспільство. – 2017. – № 9. – С. 145-151.
3. Голик А. Система внешних факторов конкурентоспособности вуза / А. Голик // Высшее образование в России. – 2007. – № 7. – С. 131-134.
4. Ицковиц Г. Тройная спираль. Университеты – предприятия – государство. Инновации в действии [Электронный ресурс] / Г. Ицковиц ; пер. с англ., под ред. А. Уварова. – Томск : Изд-во Томск. гос. ун-та систем упр. и радиотехники, 2010. – 238 с. – Режим доступа : <http://www.courier-edu.ru/cour1110/0007.htm>. - Дата звернення 10.01.2019р.
5. Кравченко К. В. Управление конкурентоспособностью высшего навчального закладу [Електронний ресурс] / К. В. Кравченко. – Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN15/11kkvvnz.pdf> - Дата звернення: 05.01.2019р.
6. Кух А. М. Освітнє середовище в структурі інноваційної системи фахової підготовки майбутніх учителів фізики / А. М. Кух // Предметні дидактики в контексті формування компетентнісно-світоглядних професійних якостей майбутнього фахівця. – 2008. – Ч. 2. – С. 73-76. – Режим доступу : www.mvf.kam-

Запропоновано матрицю порівняльного аналізу основних показників його діяльності як одного зі способів оцінки конкурентоздатності інноваційного середовища. Спосіб полягає у визначенні методом експертних оцінок цих показників та критичному аналізі їх відповідно до умов навчальних закладів, які конкурують на ринку освітніх послуг поміж собою. При цьому чітко визначаються позиції, за якими заклад вищої освіти відстає від конкурентів. Проведено паралель між конкурентоспроможністю закладу вищої освіти та якістю професійної підготовки фахівців. Зроблено припущення, що для реалізації вимог менеджменту якості слід скористатись моделлю потрійної спіралі. Застосування такого підходу допоможе закладу вищої освіти вирішити питання формування конкурентоспроможного інноваційного середовища.

Напрями подальших досліджень буде спрямовано на вивчення структури інноваційного середовища закладу вищої освіти з позиції його конкурентоспроможності.

pod.org/zbirniku/Zbirnyk14/e-book/2-07-Kuhh.pdf. - Дата звернення: 12.01.2019р.

7. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Пед. думка, 2011. – 304 с.
8. Перпери Л. М. Многоуровневая модель управления процессом/ Л. М. Перпери, Г. А. Оборский, А. М. Голобородько // Вісник НТУ «ХП». – 2017. – № 32 (1254). – С. 74-79.
9. Прус Л. Теоретичні засади управління конкурентоспроможністю вищих навчальних закладів / Л. Прус // Вісник Тернопільського держ. екон. ун-ту. – 2006. – № 2. – С. 114-123.
10. Разіна Н. О. Акмеологічний підхід до розвитку професіоналізму сучасного педагога в інноваційному освітньому середовищі середньої школи / О. Н. Разіна / Вісник наукової школи педагогів «АКМЕ». – 2009. – Вип. 3. – С. 45-53.
11. Романова І. Б. Управление конкурентоспособностью высшего учебного заведения / И. Б. Романова. – Ульяновск : Средневож. науч. центр, 2005. – 137 с.
12. Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас : монографія / П. Ю. Саух. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 382 с.
13. Смирнов В. Модель опережающего инновационного образования: образовательная тройная спираль / В. Смирнов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2016. – № 4 (58). – С. 362-370.
14. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях

СТРАТЕГІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТИ

кризиса: економіка, маркетинг, менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Маркетинг, 2002. – 885 с.

15. Хайек Ф. А. Дорога к рабству / Ф. А. Хайек // Вопросы философии. – 1990. – № 10. – С. 113-151.

16. Хайек Ф. А. Познание, конкуренция и свобода: Антология починений / Ф. А. Хайек : пер., сост. и предисл. С. Мальцевой. – СПб. : Пневма, 1999. – 288 с.

17. Шапран О. І. Створення інноваційного освітнього середовища в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя / О. І. Шапран, Ю. П. Шапран // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 9. – С. 108-110.

References

1. Adolf, V & Stepanova, I 2007, 'Konkurentosposobnost – pokazatel kachestva VPO' [Competitiveness is an indicator of the quality of HPE], *Vysshee obrazovanie v Rossii*, no. 6, pp. 77-99.

2. Beztelesna, LI & Lybak, IA 2017, 'Sut ta chynnyky vplyvu na konkurentosposobnist vyshchikh navchalnykh zakladiv' [The essence and factors of the impact on the competitiveness of higher education institutions], *Ekonomika i suspilstvo*, no. 9, pp. 145-151.

3. Golik, A 2007, 'Sistema vneshnih faktorov konkurentosposobnosti vuza' [The system of external factors of university competitiveness], *Vysshee obrazovanie v Rossii*, no. 7, pp. 131-134.

4. Ickovic, G 2010, *Trojnaia spiral. Universitety – predpriiatija – gosudarstvo. Innovacii v dejstvii* [Triple Helix. Universities - enterprises - the state. Innovation in action], Izdatelstvo Tomskogo gosudarstvennogo universiteta sistem upravlenija i radioelektroniki, Tomsk, viewed 10 January 2019, <<http://www.courier-edu.ru/cour1110/0007.htm>>.

5. Kravchenko, KV n.d., *Upravlinnia konkurentosposobnostiu vyshchoho navchalnogo zakladu* [Managing the Competitiveness of a Higher Educational Institution], viewed 05 January 2019, <<http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN15/11kkvvnz.pdf>>.

6. Kukh, AM 2008, 'Osvitnie seredovyshe v strukturi innovatsiinoi systemy fakhovoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv fizyky' [Educational environment in the structure of the innovative system of professional training of future teachers of physics], *Predmetni dydaktyky v konteksti formuvannia kompetentnostnosvitohliadnykh profesiinykh yakosti maibutnogo fakhivtsia*, part 2, pp. 73-76, viewed 12 January 2019, <www.mvf.kam-pod.org/zbirniku/Zbirnyk14/e-book/2-07-Kuhh.pdf>.

7. Kremen, VH (ed.) 2011, *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini* [National report on the state and prospects of education in Ukraine], Pedagogichna dumka, Kyiv.

8. Perperi, LM, Oborskij, GA & Goloborodko, AM 2017, 'Mnogourovnevaja model upravlenija processom' [Multi-level process control model], *Visnyk Natsionalnogo tekhnichnogo universytetu Kharkivskiy polytekhnichnyi instytut*, no. 32 (1254), pp. 74-79.

9. Prus, L 2006, 'Teoretychni zasady upravlinnia konkurentosposobnostiu vyshchikh navchalnykh zakladiv' [Theoretical Foundations of Competitiveness Management of Higher Educational Institutions], *Visnyk Ternopil'skoho derzhavnogo ekonomichnogo universytetu*, no. 2, pp. 114-123.

10. Razina, NO 2009, 'Akmeolohichni pidkhid do rozvytku profesionalizmu sучasnoho pedahoha v innovatsiinomu osvitnomu seredovyschii serednoi shkoly' [Acmeological Approach to the Development of the Professionalism of a Modern Teacher in the Innovative Educational Environment of a Secondary School], *Visnyk naukovoi shkoly pedahohiv AKME*, iss. 3, pp. 45-53.

11. Romanova, IB 2005, *Upravlenie konkurentosposobnostju vysshego uchebnogo zavedenija* [Management of higher education institution competitiveness], Srednevolzhskij nauchnyj centr, Uljanovsk.

12. Saukh, PIu 2012, *Suchasna osvita: portret bez prykras* [Modern education: a portrait without decoration], Vydavnytstvo Zhytomyr'skoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka, Zhytomyr.

13. Smirnov, V 2016, 'Model operezhajushhego innovatsionnogo obrazovaniia: obrazovatel'naja trojnaja spiral' [Advanced Innovative Education Model: Educational Triple Helix], *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, no. 4 (58), pp. 362-370.

14. Fathutdinov, RA 2002, *Konkurentnosposobnost organizacii v uslovijah krizisa: jekonomika, marketing, menedzhment* [Competitiveness of an organization in a crisis: economy, marketing, management], Marketing, Moskva.

15. Hajek, FA 1990, 'Doroga k rabstvu' [Road to slavery], *Voprosy filosofii*, no. 10, pp. 113-151.

16. Hajek, FA 1999, *Poznanie, konkurencija i svoboda: Antologija pochinenij* [Cognition, Competition, and Freedom: An Anthology of Persecutions], Pnevma, Sankt-Peterburg.

17. Shapran, OI & Shapran, YuP 2010, 'Stvorennia innovatsiinoho osvitnogo seredovyschcha v protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnogo vchytelia' [Creation of an innovative educational environment in the process of professional training of the future teacher], *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*, no. 9, pp. 108-110.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2019р.